

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Paweł Wiliński

w sprawie **Ł. J.**,
skazanego za czyn z art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu w Izbie Karnej w dniu 21 maja 2025 r.,
w trybie art. 535 § 5 k.p.k.,
kasacji Prokuratora Generalnego na niekorzyść skazanego,
od wyroku Sądu Rejonowego w Kędzierzynie-Koźlu
z dnia 8 lutego 2024 r., II K 701/21,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Rejonowemu w Kędzierzynie-Koźlu do ponownego rozpoznania.**

Kazimierz Klugiewicz

Małgorzata Wąsek-Wiaderek

Paweł Wiliński

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Rejonowego w Kędzierzynie-Koźlu z dnia 8 lutego 2024 r., II K 701/21, Ł. J. został uznany za winnego czynu z art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1

k.k. i za ten czyn, na podstawie art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 37b k.k. i art. 57b k.k. wymierzono mu karę 7 miesięcy pozbawienia wolności i 8 miesięcy ograniczenia wolności w postaci obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 godzin w stosunku miesięcznym. Ponadto wyrok zawierał rozstrzygnięcia w przedmiocie przepadku dowodów rzeczowych oraz kosztów procesu. Wyrok ten nie został zaskarżony przez strony i uprawomocnił się.

Kasację od tego wyroku, w trybie art. 521 § 1 k.p.k., na niekorzyść Ł. J. wniósł Prokurator Generalny, który zaskarżył go w całości i zarzucił:

„1. rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego materialnego, a mianowicie:

- art. 57b k.k. oraz art. 37b k.k., poprzez wymierzenie oskarżonemu Ł. J., za przypisany mu występki z art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. – przy zastosowaniu art. 4 § 1 k.k., na podstawie art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 37b k.k. i art. 57b k.k. – kary sekwencyjnej 7 (siedmiu) miesięcy pozbawienia wolności i kary 8 (ośmiu) miesięcy ograniczenia wolności, połączonej z obowiązkiem świadczenia nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 20 (dwudziestu) godzin w stosunku miesięcznym w sytuacji, gdy przepis art. 57b k.k. nakłada na sąd obowiązek wymierzenia za przypisane sprawcy przestępstwo popełnione w warunkach czynu ciągłego, określone w art. 12 § 1 k.k., kary w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, co w realiach niniejszej sprawy, z uwagi na ustawowe zagrożenie występkę z art. 202 § 3 k.k., w brzmieniu tego przepisu obowiązującym przed dniem 1 października 2023 r., winno skutkować wymierzeniem oskarżonemu kary pozbawienia wolności w wysokości co najmniej 2 (dwóch) lat i 1 (jednego) miesiąca i co powodowało, że przepis art. 37b k.k. nie mógł w przedmiotowej sprawie znaleźć zastosowania;

- art. 41 § 1a k.k. zdanie drugie (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 września 2023 r., a po tej dacie – z treści art. 41 § 1a pkt 2 k.k.), polegające na zaniechaniu orzeczenia wobec oskarżonego Ł. J. jako sprawcy, któremu przypisano odpowiedzialność karną za występki z art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. środka karnego w postaci zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk,

wykonywania wszelkich lub określonych zawodów lub działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub opieką nad nimi, w sytuacji, gdy z treści art. 41 § 1a k.k. – w brzmieniu obowiązującym zarówno w dacie popełnienia czynu, jak i orzekania – wynikało, że w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego, orzeczenie tego środka karnego na czas określony albo dożywotnio jest obligatoryjne;

2. rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 79 § 4 k.p.k. oraz art. 79 § 3 k.p.k. w zw. z art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k., polegające na zaniechaniu wydania przez Sąd postanowienia stwierdzającego brak obligatoryjności obrony i jednoczesnym przeprowadzeniu czynności procesowych na rozprawie głównej pomimo nieobecności obrońcy ustanowionego z urzędu – wyznaczonego w sytuacji powzięcia przez organ procesowy uzasadnionej wątpliwości co do zdolności rozpoznania przez oskarżonego znaczenia czynu i pokierowania swoim postępowaniem w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu oraz odnośnie do tego, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny – co stanowi bezwzględną przyczynę uchylenia orzeczenia, określoną w dyspozycji art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.". Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Kędzierzynie-Koźlu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się oczywiście zasadna, co umożliwiło jej rozpoznanie na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k. Oczywiście zasadne okazały się wszystkie zarzuty, w tym zarzut z punktu drugiego, wskazujący na zaistnienie uchybienia z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. Jednocześnie, z uwagi na to, że zgodnie z art. 439 § 2 k.p.k. uchylenie orzeczenia jedynie z powodów określonych w art. 439 § 1 pkt 9-11 k.p.k. może nastąpić tylko na korzyść oskarżonego, do uchylenia zaskarżonego wyroku zgodnie z kierunkiem kasacji konieczne było stwierdzenie zasadności także dwóch pierwszych zarzutów podniesionych przez Prokuratora Generalnego.

Rozpoczynając od oczywistej zasadności zarzutu dotyczącego wystąpienia w sprawie bezwzględnej przyczyny odwoławczej, trzeba wskazać, że na etapie postępowania przygotowawczego prokurator powziął uzasadnione wątpliwości co do poczytalności Ł. J., czego wyrazem było wydanie postanowienia o przeprowadzeniu dowodu z opinii o stanie zdrowia psychicznego podejrzanego (k. 155). Prokurator skierował do Prezesa Sądu Rejonowego w Siedlcach wniosek o wyznaczeniu podejrzanemu obrońcy z urzędu (k. 157). Zarządzeniem upoważnionego sędziego Sądu Rejonowego w Siedlcach z dnia 11 października 2021 r., II Kp 639/21, na podstawie art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. wyznaczono podejrzanemu obrońcę z urzędu (k. 171). W opinii o stanie zdrowia psychicznego podejrzanego biegli wskazali, że w czasie popełnienia zarzucanego mu czynu podejrzanym miał zdolność do rozpoznania znaczenia czynu i pokierowania swoim postępowaniem oraz stan zdrowia psychicznego pozwala mu na uczestniczenie w toczącym się postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny (k. 184-189). Po przejściu postępowania w etap sądowy oskarżony nadal miał wyznaczonego tego samego obrońcę z urzędu. Do Sądu Rejonowego w Kędzierzynie-Koźlu trafił akt oskarżenia wraz z wnioskiem w trybie art. 335 § 2 k.p.k. W dniu 10 lutego 2022 r. odbyło się posiedzenie Sądu Rejonowego w przedmiocie wniosku, który nie został uwzględniony. W tym posiedzeniu nie brał udziału obrońca oskarżonego (k. 233). Następnie sprawa została skierowana do rozpoznania na rozprawie. Na termin w dniu 31 marca 2022 r. (k. 251) nie stawiał się obrońca oskarżonego. Celem ponownego zawiadomienia obrońcy i ustalenia przyczyn niestawiennictwa Sąd postanowił odroczyć rozprawę. Na kolejny termin, w dniu 17 maja 2022 r., stawiał się obrońca oskarżonego (k. 253), wtedy też otwarto przewód sądowy i przesłuchano oskarżonego. Kolejny termin rozprawy to 21 lipca 2022 r. Na tym terminie nie stawiał się obrońca oskarżonego, w jego trakcie przesłuchano biegłego oraz zamknięto przewód sądowy (k. 263). W dniu 2 sierpnia 2022 r. odbył się termin publikacji wyroku, do czego jednak nie doszło na skutek wznowienia przewodu sądowego w trybie art. 409 k.p.k. Obrońca nie był obecny na tym terminie (k. 270). Po wznowieniu przewodu sądowego przeprowadzono dowód z uzupełniającej, pisemnej opinii biegłego. Na terminie rozprawy w dniu 7 grudnia 2023 r. nie stawiał się obrońca oskarżonego, Sąd Rejonowy ujawnił pisemną opinię biegłego, a także odroczył rozprawę celem

zwrócenia się do obrońcy, aby ten wyjaśnił przyczyny niestawienia oraz z uwagi na zagwarantowanie oskarżonemu realizacji prawa do obrony (k. 300). Obrońca przedłożył pismo procesowe, z którego wynikało, że jego nieobecność była spowodowana omyłką w zanotowaniu terminu rozprawy (k. 305). Następnie na terminie rozprawy w dniu 25 stycznia 2024 r. obrońca oskarżonego był obecny, na tym terminie zamknięto przewód sądowy i odroczono wydanie wyroku (k. 307). W dniu 8 lutego 2024 r. zapadł wyrok, który obecnie jest zaskarżony kasacją.

Oceniając powyższy przebieg postępowania pod względem prawnym, należy wskazać, że z chwilą powzięcia przez prokuratora uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności Ł. J., czego wyrazem było wydanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii sądowo-psychiatrycznej, powstał wobec oskarżonego stan obrony obligatoryjnej. Obrona obligatoryjna, o której mowa w art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. powstaje od momentu, gdy organ procesowy powziął wątpliwości co do tego, czy sprawca mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenie lub pokierować swoim postępowaniem (art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k.), albo czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona (art. 79 § 1 pkt 3 k.p.k. w zw. z art. 31 § 2 k.k.), a także wówczas, gdy wprawdzie brak jest wątpliwości wskazanych wyżej, ale istnieją one, w ocenie organu procesowego, co do tego, czy stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny (art. 79 § 1 pkt 4 k.p.k.) i w celu wyjaśnienia którejkolwiek z tych wątpliwości dopuścił dowód z opinii biegłych lekarzy psychiatrów – art. 202 § 1 k.p.k. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2020 r., II KK 295/20). Niewątpliwie również od dnia 1 lipca 2015 r. stan obrony obligatoryjnej opartej na art. 79 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k. nie ustaje z chwilą wydania opinii biegłych psychiatrów, usuwającej wątpliwości organu procesowego, ale dopiero z chwilą wydania postanowienia przez sąd – art. 79 § 4 k.p.k. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2020 r., V KK 248/19; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2019 r., V KK 121/18).

Analiza akt niniejszej sprawy prowadzi do wniosku, że Sąd I instancji nie wydał takiego postanowienia na etapie postępowania przygotowawczego, ani na etapie

jurysdykcyjnym. Tym samym stan obrony obligatoryjnej wobec Ł. J. obowiązywał w postępowaniu od dnia wydania postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych psychiatrów. Stan ten powodował – zgodnie z art. 79 § 3 k.p.k. – obowiązkową obecność obrońcy na każdym terminie rozprawy. Tymczasem na terminach rozprawy przed Sądem Rejonowym w dniach 21 lipca 2022 r. i 7 grudnia 2023 r. obrońca oskarżonego nie był obecny. Na pierwszym z tych terminów rozprawy przeprowadzono dowód z ustnej uzupełniającej opinii biegłego, na drugim ujawniono pisemną, uzupełniającą opinię biegłego. Powyższe spowodowało zaistnienie uchybienia, o którym mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Analogiczne stanowisko wynika z postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2022 r., I KZP 10/21 (OSNK 2022, z. 6, poz. 23). Zgodnie z tezą tego orzeczenia: „uchylenie o randze bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. stanowi nieobecność obrońcy na rozprawie w przypadku braku wydania przez sąd postanowienia, o którym mowa w art. 79 § 4 k.p.k., stwierdzającego brak obligatoryjności obrony, również w sytuacji, gdy z opinii biegłych lekarzy psychiatrów wynika, iż poczytalność oskarżonego w czasie popełnienia czynu nie była wyłączona ani w znacznym stopniu ograniczona, a nadto, że stan zdrowia psychicznego oskarżonego pozwala mu na udział w postępowaniu i prowadzenie obrony w sposób samodzielny i rozsądny”.

Podsumowując, w niniejszej sprawie, na skutek braku wydania przez Sąd I instancji postanowienia o cofnięciu obrony obligatoryjnej po złożeniu do akt sprawy przez biegłych psychiatrów opinii usuwającej wątpliwości co do poczytalności Ł. J., stan ten trwał w postępowaniu jurysdykcyjnym, powodując konieczność korzystania z pomocy obrońcy, a w konsekwencji obligatoryjny udział obrońcy w każdym terminie rozprawy. Na terminach rozprawy w dniu 21 lipca 2022 r. i w dniu 7 grudnia 2023 r. Sąd I instancji procedował pod nieobecność obrońcy, w sytuacji, gdy jego udział w rozprawie był obowiązkowy, co zmaterializowało bezwzględną przyczynę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. (co do analogicznych stanów faktycznych i prawnych zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2019 r., III KK 662/18; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2018 r., V KK 506/17).

W uzasadnieniu kasacji wskazano, że Sąd Rejonowy potwierdził obligatoryjność obrony (s. 11). Prokurator Generalny podniósł, że taka informacja została przed Sąd Rejonowy przekazana w protokole rozprawy z dnia 31 marca 2022 r. (k. 251). Tymczasem w tym protokole wskazano jedynie, że „obecność obrońcy pozostaje niezbędna w toku postępowania z uwagi na postawę oskarżonego i treść stawianych mu zarzutów”, a także, iż „nieobecność obrońcy skutkowałą brakiem możliwości rozpoczęcia przewodu sądowego”. Owa postawa oskarżonego to – jak wynika z tego samego protokołu – wskazanie, że obrońca nie kontaktował się z oskarżonym, a ten wolałby, żeby obrońca był obecny na rozprawie. Z przytoczonych wypowiedzi nie wynika potwierdzenie stanu obrony obligatoryjnej warunkowanej uzasadnionymi wątpliwościami co do stanu zdrowia psychicznego oskarżonego. Warto zwrócić uwagę, że na tym samym terminie rozprawy obrońca został zawiadomiony, a nie wezwany na kolejny termin rozprawy, co przeczy tezie o tym, że Sąd Rejonowy w tym miejscu potwierdził stan obrony obligatoryjnej, a tym samym obowiązkową obecność obrońcy na rozprawie. Powyższe nie ma jednak żadnego wpływu na fakt, że uchybienie z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. zaistniało.

W odniesieniu zaś do pierwszego z zarzutów, trzeba przypomnieć, że skazanemu przypisano czyn popełniony w warunkach art. 12 § 1 k.k. Zgodnie z art. 57b k.k., skazując za przestępstwo z zastosowaniem art. 12 § 1 k.k., sąd wymierza karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a w wypadku grzywny lub kary ograniczenia wolności nie niższą od podwójnej dolnej granicy ustawowego zagrożenia – do podwójnej wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia.

Trafnie przyjmuje się w orzecznictwie, że istnienie podstawy do nadzwyczajnego obostrzenia kary w oparciu o treść art. 57b k.k. w związku ze skazaniem w warunkach określonych w art. 12 § 1 k.k. nie uniemożliwia zastosowania instytucji określonej w art. 37b k.k. Może to jednak nastąpić, gdy w konkretnej sprawie, przy uwzględnieniu wysokości dolnej granicy ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności, możliwe jest jej orzeczenie w takim wymiarze, że jej obligatoryjne obostrzenie (powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia) powoduje, iż wymiar tak orzeczonej kary nie przekracza 3 miesięcy pozbawienia

wolności, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat – 6 miesięcy pozbawienia wolności, czyli tylko wówczas gdy możliwe jest jednocześnie respektowanie obligatoryjnego charakteru przepisu art. 57b k.k. oraz treści art. 37b k.k. w zakresie maksymalnej wysokości kary pozbawienia wolności jako kary sekwencyjnej orzeczonej za dany występki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2023 r., IV KK 412/23; z dnia 8 lipca 2020 r., I KK 49/19; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 14 grudnia 2023 r., II AKa 339/23).

W tej sprawie skazanemu przypisano czyn kwalifikowany z art. 202 § 3 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k., a więc czyn zagrożony karą od 2 lat pozbawienia wolności. Wobec powyższego, zgodnie z art. 57b k.k. minimalny wymiar kary za ten czyn wynosi 2 lata i miesiąc pozbawienia wolności. Dlatego też Sąd Rejonowy, wymierzając karę sekwencyjną 7 miesięcy pozbawienia wolności i 8 miesięcy ograniczenia wolności naruszył w sposób rażący przepis art. 57b k.k. i art. 37b k.k.

Wypada również zauważyć, że wymierzając karę na podstawie art. 37b k.k. Sąd Rejonowy naruszył ten przepis także poprzez wymierzenie kary 7 miesięcy pozbawienia wolności (jako elementu kary sekwencyjnej), podczas gdy – nawet przy dopuszczeniu możliwości zastosowania tego przepisu – mógł orzec maksymalnie karę 6 miesięcy pozbawienia wolności. Taki wymiar kary pozbawienia wolności jak orzeczony w zaskarżonym wyroku oznaczał zatem orzeczenie kary pozbawienia wolności powyżej progu określonego przez art. 37b k.k.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Rejonowy będzie miał swobodę w kształtowaniu ewentualnego rozstrzygnięcia o karze (w przypadku wydania wyroku skazującego), ze względu na brak związania zakazem *reformationis in peius*. Jednak na marginesie należy dostrzec, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono pogląd (co prawda odosobniony), iż art. 57b k.k., przewidujący instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary wymierzanej za czyn ciągły z art. 12 k.k., nie ma charakteru bezwzględny, jeżeli chodzi o ukształtowanie dolnej granicy wymiaru kary. W wyroku z dnia 20 listopada 2024 r., III KK 449/24, Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli stosowanie instytucji sądowego wymiaru kary miałoby prowadzić do naruszenia zakazu wymiaru kary przekraczającej swoją dolegliwością stopień winy, pierwszeństwo należy przyznać bezwzględny zakazowi wyrażonyemu w art. 53 §

1 zd. 2 k.k., pomijając przy orzekaniu przepis przewidujący konieczność nadzwyczajnego obostrzenia kary. Powyższa uwaga została poczyniona jedynie na marginesie, bowiem z treści zaskarżonego wyroku wynika jednoznacznie, że Sąd Rejonowy jednak stosował przy wymiarze kary zarówno art. 37b k.k., jak i art. 57b k.k., ale uczynił to w sposób wadliwy, o czym była już mowa w tym uzasadnieniu.

Odnosząc się do kolejnego zarzutu należy przyznać rację skarżącemu, że doszło do rażącej obrazy art. 41 § 1a k.k. (wg stanu prawnego z daty czynu, obecnie to art. 41 § 1a pkt 2 k.k.). W zdaniu drugim art. 41 § 1a k.k. wskazano, że sąd orzeka zakaz zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności, związanych z wychowaniem, edukacją, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi na czas określony albo dożywotnio w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności na szkodę małoletniego. Tymczasem zaskarżony wyrok takiego obligatoryjnego rozstrzygnięcia nie zawiera.

Powyższe uchybienie ma oczywisty wpływ na treść wyroku. Na skutek nieorzeczenia przez Sąd Rejonowy przedmiotowego zakazu, do orzeczenia którego Sąd I instancji był zobowiązany, zaskarżony wyrok nie zawiera rozstrzygnięcia o charakterze obligatoryjnym. Powyższe powoduje, że Ł. J. nie ponosi konsekwencji prawnych swojego czynu, które zgodnie ze wskazanym przepisem prawa materialnego zobligowany jest ponieść.

Stwierdzenie zasadności dwóch pierwszych zarzutów kasacji, przy uwzględnieniu również zaistnienia uchybienia z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., pozwoliło uchylić wyrok w całości. Przeprowadzając postępowanie ponownie Sąd Rejonowy uczyni zadość przepisom prawa procesowego w przedmiocie prawa od obrony Ł. J., jak również będzie respektował przepisy prawa materialnego, w przypadku wydania wyroku skazującego także związane z rozstrzygnięciem o karze.

Mając na uwadze powyższe należało orzec jak w sentencji wyroku.

[PŁ]

[r.g.]